

دستور جلسه: ادامه مباحث مسایل و مشکلات مراتع روستایی کشور، شورا و اجاره مراتع، استفاده چند منظوره از مراتع روستایی

حاضرین: آقایان: دکتر ارزانی، مهندس نعمت ا... ی، مهندس صفرزاده، مهندس خادمی، مهندس فیاض، مهندس بهزاد، دکتر رزاقی، دکتر افتخاری، مهندس یوسفی، دکتر باغستانی، سرکار خانم مهندس اژدری، مهندس مقیمی، مهندس والی، مهندس قاسمی و مهندس یآوری.

غایبین: دکتر فرور، مهندس سلحشور و دکتر خورشیدی.

نظرات ارائه شده در جلسه:

- سازمان جنگلها و مراتع نسبت به مسایل مرتعداری دانا بوده و دارای افکار خوب و بلندی می باشد اما همین افکار وقتی به شهرستانها می رسند کوتاه می شوند. سازمان برای یک نیروی خود بسیار هزینه می کند و نیروی مورد نظر هم با کسب این آموزشها و تجربیات میدانی حاصل از کار و حضور در عرصه در زمینه مرتع در محل کار خود پخته و کارآمد می شود و سپس به راحتی برداشته می شود و این یعنی هدر رفت سرمایه و تجربه در سازمان. باید انجمن های صنفی و سازمان جنگلها تقویت شوند. مثلث دام، انسان و مرتع خیلی مهم است و باید روی هر سه وجه آن کار کرد. در حال حاضر هر وجه این مثلث مسئول جداگانه ای دارد (دام: امور دام، انسان: سازمان امور عشایر ایران، مرتع: سازمان جنگلها و مراتع و ادارات منابع طبیعی) و همکاری و هماهنگی بین این سه بخش هم کم است. باید انجمن صنفی مرتعداران مسئول هر سه بخش باشد. اجاره دام برای آینده مراتع مطلوب نمی باشد. مراتع با قیمت اندک اجاره داده می شوند و به بدترین وجه مورد چرا واقع می شوند (چندین برابر ظرفیت چرا). واگذاریهای مرتع متأسفانه عرق و تعصب دامداران را گرفته است. باید انجمن صنفی قوی و دانایی داشته باشیم تا در موارد اینچنینی با کمک و پاسخگویی ادارات منابع طبیعی تاثیر گذار باشد. نباید اجازه تصرف و تجاوز به ارگانها بدهیم. نیروهای منابع طبیعی در شهرستانها کم است و گاهی یک نفر مسئول ۵ بخش مختلف می باشد و عملاً به هیچ کدام از آنها توانایی رسیدگی مناسبی را نخواهد داشت (مهندس قاسمی).

- راهی به جز مشارکت مردم در احیا مراتع نداریم. بر اساس استانداردها حداقل در هر ده هزار هکتار نیاز به یک قرق بان است که در این صورت در کشور نیاز به ۲۰۰۰ قرق بان داریم در حالیکه کل افرادی که در مجموعه مرتع در سازمان و ادارات منابع طبیعی کار می کنند ۲۲۰ نفر است. باید از ظرفیت اتحادیه ها، تعاونی ها، تشکل ها و انجمن ها استفاده کنیم. قرارداد همکاری بین سازمان جنگلها و مراتع و سازمان نظام مهندسی مبنی بر استفاده از نیروهای فارغ التحصیل در بخش منابع طبیعی به امضا رسیده است. اما متأسفانه کمبود اعتبارات مانع بسیاری از امور در سازمان و دفتر فنی مرتع از جمله استفاده از این نیروها است. باید ساختارها را درست کرد. با تشکیل وزرات تعاون دهها شرکت تعاونی تشکیل شد اما نکته مهم اینجاست که ۵۲ درصد این تعاونی ها پول و تسهیلات دریافت نموده اند ولی غیر فعال هستند و عملاً موفقیتی نداشته اند. در گذشته دام و مرتع توسط مردم (خوانین) مدیریت می شد لذا باید بپذیریم که امروز نیز باید کار مردم به خود آنها سپرده شود. بسیاری از ساختارهای مدیریت قوی قبلی را از بین برده ایم و جایگزینی برای آن ایجاد نکرده ایم. شیوه افرازی برخلاف مشارکت و تعاون است. باید انجمن های صنفی وارد کار شوند. فارغ التحصیلان بخش منابع طبیعی باید با سازمان نظام مهندسی و انجمن های صنفی مرتعداران وارد کار شوند. باید پول از محل تملک دارایی سرمایه سازمان با تفاهم نامه به سازمان نظام مهندسی پرداخت شود و تحت نظارت انجمن های صنفی این پول به فارغ التحصیلان مراتع بابت کنترل پروانه چرا، مدیریت چرا، دریافت عوارض چرا و ... به عنوان ناظرین مراتع پرداخته شود. راهکار دیگر پرداخت مستقیم پول به انجمنهای صنفی و جوامع محلی در قالب عقد قرارداد است که بر طبق قانون معادل سه برابر معاملات متوسط می توان به انجمن های

صنفي پول داده شود كه البته انجمن هاي صنفی هم بايد با فارغ التحصيلان قرارداد امضا نمايند و بر طبق قرارداد پولها را بابت انجام امور به فارغ التحصيلان پرداخت نمايند. بايد به مردم اعتماد كرد و ساختارسازي انجام دهيم. ما در كشور چيزي به نام خريد و فروش پروانه و يا اجاره آن نداريم و اجاره به هر نحو خلاف قانون است. لذا افرادی كه دام ندارند و غير مجاز دامداري می كنند بايد شناسايي شده و سپس از مرتع اخراج شوند. حق بهره برداري از مرتع يك حق انتفاعي است (حق انتفاع يعنی بهره بردار حق استفاده و بهره‌برداري از آن را دارد، نه حق مالکيت بر آن، حق انتفاع نوعی مالکيت است كه طی قراردادی به شخص واگذار می‌شود، بنابراین جزء اموال غير منقول وی محسوب می‌شود) و تا زمانی كه ارتباط بهره بردار با مرتع برقرار است او دارای حق بهره برداري می باشد و لاغير. لذا بايد ساختارهای محلی را تقويت كرد به نحويكه خودشان هم در محاكم قضايی پيگير تخلفات (از جمله اجاره مرتع) و تجاوزات به مرتع خود باشند. مراتع حريم روستا بر طبق تعريف قانونی عبارت است از مراتعی كه برای تعليف دام و مصارف عموم مورد مصرف قرار می گيرد و هر گونه دخل و تصرف در آن مجاز نمی باشد (حتی خانه افراد روستايی) اما بعدها در مصوبه مجلس شورای اسلامی سال ۱۳۷۲ در راستای توسعه روستاها بنياد مسكن انقلاب اسلامی مصوبه ای را داد كه بعدها تبديل به قانون شد و به موجب اين قانون به منظور توسعه روستاها بنياد مسكن مكلف است نسبت به تهيه طرح هادی روستاها اقدام نمايد. اما بنياد مسكن از مراتع حريم روستا برای توسعه روستا استفاده نمود كه بر خلاف قانون است زیرا فردی كه در اين مراتع خانه می سازد، اين ساخت و ساز برای عموم نمی باشد و شخصی است و بايد پول آنرا شخص متقاضی به عموم جامعه روستا پرداخت نمايد. بعدها بر طبق قانون ديگری در سال ۱۳۷۸ بهره برداري از اراضي ملی هم برای توسعه روستاها به شرط پرداخت هزينه برای وزرات مسكن و شهر سازی مجاز دانسته شد. اما وزرات مسكن و شهر سازی بابت ارزش افزوده اين زمينها چيزی به منابع طبيعی پرداخت نمی نمايد در حاليكه اين زمينها دچار ارزش چند برابری می شوند و اين مساله بايد پيگيري شود زیرا پول بسيار كلانی از آن برای منابع طبيعی حاصل می شود (اين پول ارزش افزوده بايد به اعتبارات ماده ۱۳ منابع طبيعی واریز شود تا خرج عمران مراتع گردد). نظارت بر مراتع روستايی به دليل ويژگيهای خاص خودش سخت می باشد. بر طبق قانون دامدار روستايی اينگونه تعريف می شود كه روستايی کسی است كه در روستا اقامت دايم داشته و معيشت كمکی او دامداري در مراتع می باشد به شرط اينكه حداقل ۱۰ تا ۵۰ راس دام داشته باشد. و در مراتع روستايی با دامداران بالاتر از ۵۰ راس می توان تنسيق انجام داد. انجمن های صنفی بايد بر عملکرد شورای اسلامی روستا نظارت كنند. مشاركت مردم و تقويت انجمن های صنفی از اولويت های دفتر فنی مرتع است (مهندس يآوری).

- طبق قانون اجاره مرتع ممنوع بوده و در صورت مشاهده باعث سلب حقوق عرفی بهره بردار می گردد. بايد افرادی را كه مبادرت به اجاره مرتع می كنند شناسايی و به عنوان متخلف حق بهره برداري را از آنها سلب نمود. هماهنگی و همسویی بين اعضای شورای اسلامی روستاها به کاهش تخلفات شوراها كمك می نمايد (مهندس بهزاد).

- در اغلب مراتع كشور تعداد دام بيشتر از ظرفيت مندرج در پروانه چرا می باشد از اينرو بسياری از افراد مازاد مصرف دام خود را با اجاره مرتع تامين می كنند. بايد بررسی شود كه اجاره را تحت نظارت سازمان ساماندهی كرد و يا كلا ممنوع نگه داشت. تجديد ممیزی برای تعيين دامداران ذيقح منجر به افزايش توليد دام در كشور می شود و تبعات اجتماعی پيچيده ای نيز به همراه خواهد داشت. به نظر می رسد چاره ای جز ساماندهی و مدیریت اجاره بر اساس اصل استفاده صحيح از مراتع را نداريم (مهندس فياض).

- مراتع تحت مدیریت خانی امروزه تبديل به مراتع روستايی شده است. در حال حاضر فشار دام در برخی مناطق روستايی خیلی زياد نيست و لذا بايد با سناريوهای مختلف پيش رفت مثلاً جايی ممكن است دام زياد و جای ديگر دام كم باشد. لذا اين دو حالت مختلف دو سناريو مختلف را لازم خواهد داشت. معمولاً در روستاهایی كه آب نيست يا امكانات كم است تعداد دامدار و دام كم شده است. امروزه در مناطق شهری جمعيت مناطق شهری خیلی بيشتر از روستايی می باشد و اين خود دليلی بر کاهش تعداد دام و دامدار است.

در حال حاضر در برخی مناطق روستایی دام وجود ندارد و اگر شما ورود دام به مرتع را برای آنها منع کنید، مرتع را آتش خواهند زد مثل لرستان. لذا باید اجاره مرتع را ساماندهی کرد و از عواید آن برای خود مرتع استفاده نمود (احداث آبشخور، کنتورفارو و ...). باید از ظرفیت انجمن ها و نظام مهندسی برای این کار استفاده شود. نمی توان یک نسخه واحد و مطلق برای کل کشور پیچید و باید برنامه ریزیها بر مبنای نظرات استانی و بر طبق ایده و تجربه آنها انجام شود (مهندس یوسفی).

- سه مشکل اساسی مرتعداری کشور شامل ساختار بهره برداری، شناسنامه دام و بستر سازی می باشد. امروزه ساختار مرتعداری مشکل دارد و شما تا ساختار را درست نکنید مشکلاتی مانند اجاره وجود خواهد داشت. ما تحقیقی در مورد اجاره دام انجام نداده ایم. در حال حاضر بسیاری از مراتع کشور اجاره ای می باشد و ما باید واقعیات جامعه را پذیرا باشیم. قبل از نوشتن هر قانونی دور زدن آن اول اندیشه و نوشته می شود. افرادی که اجاره می کنند یا مرتع ندارند و یا فقط مرتع قشلاقی دارند. اگر فردی که قشلاق دارد بتواند مرتع ییلاقی را با مجوز از شخصی اجاره کند به نفع مراتع کشور است زیرا به مراتع قشلاقی اجازه استراحت می دهیم. از سوی دیگر بسیاری از مراتع ییلاقی نیز اگر اجاره داده نشوند به دلیل انبوه علوفه خشک باقیمانده در فصول گرم دچار آتش سوزی می شوند. اجاره امروزه در بیشتر کشور مرسوم و رایج است و نمی توان آنرا نادیده گرفت. مراتعی که دارای اقلیم مناسب، علوفه مکفی و منابع آب هستند بیشترین خواهان را برای اجاره دادن و گرفتن دارند. اجاره مرتع به تقویت مراتع قشلاقی، تولید ثروت و استفاده از آب مجازی کمک می کند. اجاره مرتع یا بر اساس گله های دام محاسبه می شود که در آن صورت اجاره مرتع برای هر گله ۵۰۰ راسی ۱۵ میلیون می باشد و یا بر اساس سطح کل مرتع و علوفه تولیدی آن می باشد که به طور نمونه برای مراتع ورکش طالقان امسال ۳۵ میلیون بوده است. گاهی از خود روستاییان هم اجاره بها برای چرا دریافت می شود. برای ساماندهی اجاره مراتع باید دام دمدار و خود مرتعداران باید دارای نشان مشخص باشند. ممنوع کردن اجاره مراتع در کشور قابل اجرا نمی باشد همانگونه که الان بسیاری از مناطق مراتع اجاره داده می شود. نابودی سیستم اجاره در برخی از مناطق یک قطب دمدار را از بین می برد و پایداری مرتع و دمداری را غیر ممکن می سازد. ۱۰۳۵ سامان عرفی با ۳۶۰۰۰ بهره بردار در استان مرکزی وجود دارد. ۳۵ سامان فاقد بهره بردار و ۱۰۰۰ سامان دارای بهره بردار است. به دلیل مهاجرت ها سیستم اجاره در استان مرکزی افزایش یافته است. باید دمداران دام خود را نشان گذاری کنند تا مدیریت اجاره آسان شود. اجاره مرتع باید تحت نظر انجمن صنفی مرتعداران و با تایید و مهر آنها انجام شود (مهندس خادمی).

- در هر منطقه سیستم اجاره، مهاجرت و جمعیت متفاوت است زیرا نمی توان یک تصمیم واحد برای همه مراتع روستایی گرفت. جمعیت روستاییان از ۶۹ درصد به ۲۷ درصد از جمعیت کشور رسیده است. مدیریت مراتع روستایی توسط دهیار، شورا و یا خود روستاییان انجام می شود و متأسفانه این مدیریت در روستا بیشتر سیاسی است تا فنی. اگر در جایی تعداد دمدار کم باشد می توان مراتع را به شکل افزای واگذار نمود اما اگر تعداد زیاد باشد مراتع را باید به حالت مشاعی واگذار نمود و یا مدیریت مراتع را به دست شورا و یا انجمن صنفی مرتعداران آن منطقه سپرد. در حال حاضر تنها سند توسعه روستاها طرح هادی روستا می باشد که باید این طرحها جامعتر تهیه شوند و مدیریت مراتع حریم روستا در آن دیده شود. نظارت روی اجاره مراتع سخت و پیچیده است زیرا فرد کرایه کننده به راحتی می تواند مدعی شود که من چوپان مالک (بهره بردار) مرتع هستم (مهندس اژدری).

- با وجود کاهش جمعیت روستاییان به لحاظ درصد جمعیت روستایی در حال حاضر دو برابر جمعیت روستایی کشور در سال ۱۳۲۵ می باشد در حالیکه در طول همین مدت، نزدیک به یک سوم وسعت مراتع به لحاظ کمی کاهش یافته و به لحاظ کیفی نیز تقریباً همه مراتع کشور دچار افت اندک، متوسط تا شدید شده اند لذا فشار چرای دامها روی مراتع کشور تشدید شده است. و این فشار در طول زمان بیشتر هم خواهد شد. سیستم اجاره در حال حاضر وجود داشته و یک تخلف محسوب می شود. باید اجاره و ابعاد و تاثیرات آن بر مراتع آسیب شناسی شود. شخصی که در اصفهان ساکن است نباید مدعی مراتع چهارمحال و بختیاری باشد. مرتعدار نباید بدون اجازه

و اطلاع منابع طبیعی مرتع را اجاره دهد. اجاره مرتع باعث فشار بر مرتع می شود بدون اینکه چیزی عاید مرتع نماید. اصل باید بر حفظ منابع طبیعی باشد. باید اجاره مرتع مورد تحقیق و آسیب شناسی قرار گیرد. انواع و حالت‌های مختلف آن بررسی شود. و سپس با داشتن اطلاعات و شناخت کافی آنرا برنامه ریزی و مدیریت کنیم. اجاره مرتع در صورت تایید باید تحت نظارت اداره منابع طبیعی و با تاییدیه ادوات منابع طبیعی و بر اساس اصل حفظ منابع طبیعی باشد. (مهندس صفرزاده).

- نزدیکترین راه استفاده از پتانسیل‌های و ساختارهای موجود است. دهیاری ها و شوراها برای این کار مناسب هستند. بر اساس قانون وظایف شوراهاى اسلامى کشور مصوب ۱۳۷۵ یکى از وظایف دهیارها بر طبق بند هشتم ماده ۶۹، حفظ منابع طبیعی و مراتع است. لذا باید از این ظرفیت استفاده صحیح انجام شود. زیرا دهیارها هم وظیفه قانونی در این زمینه به عهده دارند و هم از وجاهت قانونی در این زمینه برخوردار هستند. یک اداره کل نیز تحت همین عنوان در وزارت کشور وجود دارد؛ لذا اجاره مراتع باید زیر نظر دهیاری ها باشد زیرا دهیاری ها همه مسایل روستا را به خوبی می شناسند. اساس مشارکت ایجاد ساختار و اعتماد است. دهیاری ها هم وجاهت قانونی دارند و هم اغلب مورد اعتماد روستاییان هستند. در روستاها تعاونی مرتعداری وجود دارد و انجمن های صنفی بیشتر در عشایر موجود است (دکتر رزاقی).

- بند هشتم ماده ۶۹ قانون حفظ منابع طبیعی و مراتع می گوید دهیاری ها باید همکاری موثر با مسئولان در جهت حفظ و نگهداری منابع طبیعی در محدوده حریم و مراتع روستا را داشته باشند لذا قانونا مسئول حفظ مراتع حریم و مراتع روستایی هستند و باید از این پتانسیل و اصل قانونی بهره برداری لازم انجام شود. باید شرح وظایف شورای اسلامی روستا هم بازبینی شود. اجاره مراتع ممنوع است و باید ممنوع بماند. می توان با استفاده از تسهیلات صندوق توسعه منابع طبیعی به دامداران کمتر از ۵۰ راس دام وام یا پول داد و سهم آنها را در استفاده مرتع خرید و آنها را از مرتع خارج نمود و تنها افراد بالای ۵۰ راس دام در مراتع باقی بمانند. و در این صورت عرق و تعصب این افراد برای حفظ مرتع خود بالاتر بوده و مسایلی چون اجاره کمتر به چشم خواهد خورد (مهندس بهزاد).

- اجاره مراتع بیشتر آثار منفی دارد مگر اینکه شخصی هر ساله مرتعی خاص را اجاره کند و به آن تعلق خاطر داشته باشد. مراتع را اگر هم اجاره می دهیم باید در جاهایی اجاره دهیم که بهره برداری وجود ندارد نه در جایی که بهره بردار بومی وجود دارد و از او اجاره دریافت شود. اگر دامها نشان داشتند شاید می شد اجاره را کنترل کرد اما در حالت فعلی امکانپذیر نیست. در حال حاضر با وجود منع قانونی اجاره، تعداد بالای تخلفات اجاره مرتع مشاهده می شود چه برسد به روزی که اجاره رسمی شود. باید از پتانسیل انجمن ها و شوراها برای ساماندهی اجاره استفاده کرد (مهندس نعمت ا...ی).

- باید آمار و ارقام داشته باشیم که اجاره مراتع در کشور طی دهه گذشته افزایش یا کاهش داشته است. در چه مناطقی افزایش و در چه مناطقی کاهش داشته است. در مناطقی که افزایش داشته است آیا می توان علت و مسبب افزایش اجاره را برطرف یا مدیریت نمود. برای پاسخ به این سوالات باید تحقیق در چند نقطه کشور انجام شود (دکتر باغستانی).

- آیا استفاده از مرتع فقط با چرای دام میسر است که اگر شخصی دام نداشته باشد پروانه بهره برداری او باطل می گردد. اگر هدف حفظ مراتع است و چنانچه سیستم اجاره مراتع در جهت بهره برداری صحیح حرکت می کند، نباید جلوی آن گرفته شود. باید ادارات منابع طبیعی به جای کنترل اجاره در این سو حرکت کنند که آیا بهره برداری از مراتع درست انجام می شود یا نه و اینکه اصول مدیریتی مرتعداری رعایت می گردد یا خیر. دیگر اینکه در چه قالبی انجام شود مهم نیست چه اجاره، چه پروانه چرا و چه طرح مرتعداری (مهندس والی).

- با سیستم اجاره می توان دامدار غیر مجاز را شناسایی کرد و این از محاسن اجاره مراتع است. اما به طور کلی سیستم اجاره به نفع مراتع کشور نمی باشد. افراد دامدار در روستا باید برای چرای دامهای خود اجاره پرداخت کنند و افراد فاقد دام و سابقه دامداری اجاره مجانی دریافت کنند. چند دهه است که می گوئیم فشار دام بر مراتع ۲/۲ برابر حد مجاز است و این نشان دهنده این است که ما آمار و اطلاعاتی از دام و تعداد صحیح آن در کشور نداریم. شناسه گذاری دامها یکی از راهکارها می باشد. نباید قدرت از انجمن صنفی گرفته شود و به دهیارها و شوراهای اسلامی روستا سپرده شود. بلکه باید در جهت تقویت انجمنهای صنفی حرکت کنیم. در قالب پروانه چرا تنها چرای دام از مرتع امکانپذیر است اما در قالب طرح مرتعداری می توان هر نوع بهره برداری به شرط حفظ منابع پایه، انجام داد (مهندس یآوری).

- چگونه می توان شوراها و عملکرد آنها را مدیریت کرد تا عملکرد قانونی و صحیح داشته باشند و اقدامات آنها موجبات تخریب مراتع را فراهم نکند. در چهارمحال و بختیاری مسئولیت اداره و حفاظت از مراتع به عشایر سپرده شد. آنها نیز با تخلفات برخورد کرده و متخلفان را شناسایی و معرفی کردند اما اداره منابع طبیعی از آنها حمایت نکرده است (مهندس فیاض).

- همیشه قانون به نفع همه نمی باشد اما در کل به نفع همه است. ۳۰۰ هزار پرونده تخلف در منابع طبیعی وجود دارد که به نظر می رسد اغلب آنها متعلق به مراتع و بهره برداران روستایی باشد. باید اطلاع داشته باشیم که چند درصد از مراتع اجاره داده می شوند و سپس بر اساس آمار و اطلاعات درست برنامه ریزی کنیم. شوراها بر طبق وظیفه قانونی خود باید از مراتع حفاظت کنند. لذا باید اولاً این وظیفه را به آنها تفهیم کرد و ثانیاً این وظیفه از آنها خواسته شود و مورد بازخواست قرار گیرند (دکتر ارزانی).

- اگر به طور حتم هم بپذیریم که اجاره مراتع موجب تخریب مراتع می گردد و به طور قانونی هم ممنوع است اما نمی توان از این واقعیت چشم پوشی کرد که هم اکنون در نقاط بسیاری از کشور سیستم اجاره برقرار است. لذا باید یا آنرا ساماندهی کنیم و یا حذف کنیم و راه سومی وجود ندارد. برای ساماندهی آن می توان در قانون واگذاری بندی را اضافه نمود که اجاره مراتع با تایید ادارات منابع طبیعی و انجمن های صنفی و با رعایت اصول مرتعداری و حفظ منابع پایه امکانپذیر است اما با ۶ تبصره. تبصره ۱: ادارات منابع طبیعی و انجمن های صنفی در اجاره دادن یا عدم اجاره یک مرتع مختار هستند. تبصره ۲: دریافت اجاره از دامداران بومی با سابقه عرفی دامداری در منطقه ممنوع است تبصره ۳: موجر موظف است به میزان بهای اجاره یک فقره چک و یا سفته ای به اداره منابع طبیعی تحویل نماید تبصره ۴: در پایان مدت اجاره کارشناس منابع طبیعی شهرستان (یا کارشناس شرکت های خصوصی مرتعداری به عنوان نماینده ادارات منابع طبیعی) و یا نماینده انجمن صنفی و یا هر دو از مرتع بازدید خواهند نمود چنانچه موجر ظرفیت چرا را رعایت نکرده باشد و مرتع را تخریب کرده باشد مطابق قوانین مبلغ چک و یا سفته او به اجرا گذاشته خواهد شد و در غیر اینصورت به موجر عودت داده خواهد شد تبصره ۵: اجاره مراتع سالانه بوده و تمدید اجاره هر مرتع در سال بعد منوط به تایید مجدد کارشناس اداره منابع طبیعی (یا کارشناس شرکت های خصوصی مرتعداری به عنوان نماینده ادارات منابع طبیعی) و نماینده انجمن صنفی و یا هر دو می باشد. تبصره ۶: پنجاه درصد هزینه کارشناسی به عهده موجر و پنجاه درصد نیز به عهده اجاره دهنده مرتع می باشد. در حالت فوق اولاً اجاره در تمام مراتع کشور زیر نظر ادارات منابع طبیعی قرار گرفته و به راحتی تعداد درخواست برای اجاره در کشور مشخص خواهد شد و ثانیاً با شرایط ذکر شده مراتع به شکل اصولی مورد چرا قرار خواهند گرفت حتی بهره برداریها بهتر از شرایط فعلی خواهد بود. و اما در حالتی که بخواهیم اجاره را کلاً ممنوع کرده و محو سازیم نیاز به شناخت دامداران ذیحق در هر منطقه و نشان دار کردن دامهای تمام بهره برداران کشور است. که برای این منظور باید از ناظران منابع طبیعی در هر منطقه استفاده شود. پس از جمع آوری اطلاعات تمام سامانه های عرفی کشور و تشکیل بانک اطلاعات می توان اجاره مراتع را مدیریت نمود (دکتر افتخاری).

پایان مبحث اجاره مرتع و شروع بحث جدید نحوه استفاده چند منظوره از مراتع روستایی

- دام و مرتع از قدیم الایام ارتباط تنگاتنگی داشته اند و دام را نباید از مرتع حذف نمود زیرا بر اساس تجربیات بلند مدت کشورهای پیشرفته این کار در دراز مدت به ضرر مراتع تمام خواهد شد (دکتر باغستانی).

- گیاهان دارویی در بسیاری از نقاط کشور وجود ندارند و بسیاری از منابع آب موجود در مراتع (رودخانه ها) فصلی و بی ثبات شده اند و لذا آب مناسب و کافی برای فعالیتهای استفاده چند منظوره مانند پرورش ماهی را ندارند. ضمن اینکه کیفیت آب نیز در برخی مناطق به دلایل مختلف (از جمله گل آلودگی) کاهش یافته است. بسیاری از بهره برداریهای چند منظوره نیاز به تخصص خاص خود دارد که آنهم یک مساله ای است. گیاهان دارویی را نیز باید در اراضی دیم و در بحث زراعت دید و نه در مرتع (مهندس فیاض).

- می توان بهره برداری چند منظوره از مرتع انجام داد و هیچ آسیبی هم به مرتع نرساند مانند دو فعالیت زنبورداری و اکوتوریسم. لذا حذف دام در استفاده چند منظوره مد نظر نیست و نباید باشد. اصلی ترین منبع درآمد دامداران دام است و لذا نباید منبع اصلی درآمد را محو کرد. باید در کنار دامداری با استفاده چند منظوره به درآمد دامداران کمک شود. (دکتر ارزانی).

- از ظرفیت گیاهان دارویی می توان برای درآمد بیشتر مرتعدار استفاده کرد. در کشور ۳ میلیون هکتار اراضی دیم تخریب شده و کم بازده داریم که هم اکنون هم تحت کشت هستند. باید گیاهان دارویی را در چنین مناطقی توسعه داد. در برخی مناطق با توسعه آبی پروری در ۲۰ هکتار تا ۷۰۰۰ راس دام مازاد را از مراتع حذف نموده اند. لذا باید با توسعه استفاده های چند منظوره در مراتعی که این قابلیت در آنها وجود دارد دامهای مازاد بر ظرفیت را حذف نمود (مهندس صفرزاده).

- از قدیم هم اقوام عشایری در کنار دامداری، معیشت مکمل (به ویژه در سالهای کم باران) داشتند (گلیم بافی، جاجیم بافی، زنبورداری و ...). اما نکته مهم در این است که افراد حرفه معیشت مکمل خود را به خوبی بلد بودند و این یک اصل بسیار مهم در درآمد حاصل از فعالیتهای جانبی و یا استفاده چند منظوره از مراتع است. لذا باید در هر منطقه ای بررسی شود که معیشت مکمل آن منطقه در گذشته چه بوده و همان را احیا کنیم. نه اینکه سراغ استفاده جدیدی برویم که نیاز به آموزش و مهارت های خاص خود داشته باشد و نیاز به صرف انرژی زیادی در این زمینه باشد. برای توسعه اقتصادی جوامع بررسی Value Change Development مهم می باشد بدین معنی که آیا استفاده اقتصادی از یک محصول به جیب مرتعدار می رود و یا نصیب شخص دیگری می شود. مانند گیاه کرفس کوهی (کلوس) که در قلمرو مراتع بختیاری ها موجود است اما افراد دیگری آن را چیده و در بازار به فروش می رسانند لذا شکل ها باید این ارزشها را مدیریت کنند به نحوی که این سود اقتصادی به نفع مرتعداران منطقه باشد (مهندس اژدری).

- تعداد دامدار را کم کردن خیلی سخت و گاهی ناممکن می باشد و تبعات اجتماعی خاص خود را دارد. باید به دنبال اقتصادی کردن دامداری در واحدهای کوچک باشیم. لذا باید پروانه های بهره برداری مختلف مانند زنبورداری را به مرتعدار دهیم تا مرتعدار از طریق اجاره آن حرفه خود را اقتصادی کند (دکتر ارزانی).

- باید مبنایی برای محاسبات استفاده های فرعی در مراتع داشته باشیم تا بر اساس آن مرتعداران بتوانند پروانه های بهره برداری مختلف در نقاط متفاوت را اجاره دهند (مهندس فیاض).

- چرا قصد داریم همه مسایل در مرتع را کنترل کنیم. آیا چنین توانی موجود می باشد. برخی کارها را باید کرد تا خود مردم بین خودشان توافق کرده و انجام دهند (مهندس والی).

- ما در ابتدا باید مراتع روستایی را تعریف می کردیم و سپس مشکلات، امکانات، فرصتها و تهدیدهای این مراتع مورد بررسی واقع می شد و سپس هر کدام در یک جلسه به بحث گذاشته می شد. معاونت توسعه روستایی در وزارت کشور وجود دارد که راجع به توسعه روستاها کار می کند. در بسیاری از مراتع روستایی کشور اجازه موضوعیتی ندارد و در عوض مسایل و مشکلات مهم دیگری دارند که حل کردن آنها بسیار پیچیده است. باید در این جلسات همه مسایل روستاها مورد بحث قرار گیرد. در بعضی روستاها افراد ثابت دامداری می کنند و در بعضی دیگر افراد روستایی به ییلاق و قشلاق می روند که این دو دسته مشکلات متفاوتی از هم دارند که به لحاظ کمی این مشکلات زیاد و به لحاظ کیفی بسیار پیچیده و غیر قابل کنترل هستند. بر طبق آمار دفتر فنی مرتع در ۲۵ میلیون هکتار از مراتع روستایی دامداران از زمان ذوب برف تا زمان نزول مجدد برف در مراتع روستایی به سر می برند و این یک معضل مهم در این ۲۵ میلیون هکتار است. در طرحهای مرتعداری اصل بر حضور دام است و بهره مالکانه هر نوع استفاده ممکن از آن مرتع نیز با جزئیات کامل زمان و مقدار برداشت و ... مشخص می شود. مثلاً در مراتع لزور فیروزکوه معیشت مکمل زنبورداری می باشد و محاسبات بهره مالکانه زنبورداری در طرح مراتع لزور قید شده است (مهندس مقیمی).

جمع بندی:

- جامعه کارشناسی، دانشگاهی، تحقیقات و اجرا کشور با اجازه مراتع موافقت چندانی ندارد و تصویب اجازه مراتع را موجب تخریب مراتع و افت وضعیت آنها و پیچیده شدن کار برای بخش نظارت و اجرا می داند.

- باید در زمینه اجازه مرتع تحقیقات جامعی انجام شود تا انواع و حالات مختلف آن، درصد رشد یا کاهش آن در طی دهه اخیر، تاثیرات مثبت و منفی آن و میزان و درصد مراتع اجازه ای اطلاعات جامع و کاملی تولید شود و سپس بر اساس این اطلاعات برنامه ریزیها انجام شود.

- باید با استفاده چند منظوره استفاده از مراتع را به ویژه در سطوح کوچک اقتصادی کرده و به درآمد دامداران کمک کنیم. در استفاده چند منظوره حضور و بقا دام در مرتع یک اصل مهم و اساسی می باشد و نباید دام را از مراتع حذف نمود.

والسلام.